

An Evaluation on Kant's Theory of Punishment

Murat Bayram^{1,a,*}

¹ Department of Law, Bingöl Vocational School of Social Sciences, Bingöl University, Bingöl / Türkiye

*Corresponding author

Research Article

History

Received: 20/10/2024

Accepted: 22/11/2024

ABSTRACT

Kant grounds his theory of punishment differently from utilitarianism, the dominant conception of 18th century thought, and rejects a conception of punishment that instrumentalizes human beings. Utilitarian thought supports deterrence in punishment and rehabilitation of the offender for social benefit. However, Kant claims that punishment should not be imposed for any purpose, but only because it is a categorical imperative. Kant, who bases his theory of punishment on the categorical imperative, adopts a retributivist (ius tallionis) approach in the execution of punishment. In this sense, Kant thinks that instead of punishments that will rehabilitate the criminal, the criminal should be given the punishment he deserves. Due to the rigidity of this conception, Kant has been subjected to many criticisms, and for this reason, it has been argued that Kantian retributivism also involves deterrence. This study aims to analyze the basic principles of Kant's theory of punishment within the framework of retributivist and deterrent conceptions of punishment.

Keywords: Law, Freedom, Morality, Consciousness, Punishment

Kant'ın Ceza Teorisi Üzerine Bir Değerlendirme

Öz

Kant, ceza teorisini 18. yüzyıl düşüncesinin egemen anlayışı olan faydacılıktan farklı olarak temellendirir ve insanı araçsallaştıran bir ceza anlayışını reddeder. Faydacı düşünce toplumsal fayda için cezada caydırıcılığı ve suçlunun ıslahını destekler. Ancak Kant cezanın herhangi bir amaç için değil sadece kategorik bir imperatif olduğu için verilmesi gerektiğini iddia eder. Ceza teorisini kategorik buyruk ile temellendiren Kant, cezanın infazında ödetme (retributivist) (ius tallionis) anlayışını benimser. Bu anlamda Kant, suçluyu ıslah edecek cezalar yerine, suçluya hak ettiği cezanın verilmesi gerektiğini düşünür. Bu anlayışın katılığından dolayı Kant birçok eleştiriye maruz kalmıştır ve bu nedenle Kantçı ödetmeciliğin aynı zamanda bir caydırıcılığı da içerdiği ile ilgili görüşler ortaya atılmıştır. Bu çalışma, Kant'ın ceza teorisinin temel ilkelerini, ödetmeci ve caydırıcı ceza anlayışları çerçevesinde incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk, Özgürlük, Ahlak, Bilinç, Ceza

Süreç

Geliş: 20/10/2024

Kabul: 22/11/2024

Copyright

This work is licensed under
Creative Commons Attribution 4.0
International License

^a mbayram@bingol.edu.tr

0000-0002-4768-8282

How to Cite: Bayram, M (2024) An Evaluation on Kant's Theory of Punishment, CUJOSS, 48-Immanuel Kant Özel Sayısı: 26-32

Giriş

Suç ve Cezanın Temel Unsuru Olan Bilinçliliğe İlişkin Felsefi Tartışmalar

Bireye ve topluma kasıtlı olarak yapılan yasa dışı eylemler genel olarak suçun temel dinamiğini oluşturur. Bu anlamda bir eylemin cezalandırılabilmesi için geleneksel kuramdan¹ farklı olarak modern hukukta failin, suçu işlemeyi kastettiğinin kanıtlanması gerekir. Kastın hukukta önemli olduğunun birkaç nedeni vardır: Birincisi, rüşvet ve adam kaçırmaya gibi suçlar kast olmadan gerçekleşmemesidir. İkincisi, cezai eylemin ciddiyetinin genellikle failin niyetine dayanarak belirlenmesidir. Mesela kişinin, birini öldürme niyeti ile değil öfkeyle yumruklama sonucunda istemsiz bir şekilde birini öldürmesi kasıtsız adam öldürmeden hüküm giyerken, tasarlayarak birini öldürmek için yumruk atması sonucunda kişi, birinci dereceden adam öldürmekten hüküm giyebilir. Üçüncüsü, gerçekleşen her suç eylemi bir istemenin sonucu gerçekleşir. Son olarak modern kuramcılar bireylerin suça teşebbüsünün başarılı olup olmadığına bakılmaksızın bireylerin suça teşebbüsten sorumlu tutulmaları gerektiğini ileri sürerler. Mesela, ölmüş birini öldürmeye teşebbüs etmek bunun içine girebilir. Burada esas olan, gelecekte başka teşebbüsleri engellemektir (Ingram, 2020). Kastın hukukta önemli farklılıklara neden olması, istek, istenç ve seçimin bilinçle olan ilişkisinden kaynaklanır.

Genelde yapılan eylemi etkileyen bilinçtir. Bu nedenle Kant, eylemin arka planını, yani kişinin eylemini tetikleyen temel öğeleri konu edinir. Kant'ın hukuk görüşünde bu anlamda isteme, istenç ve tercih kavramları karşımıza çıkar. Kant'ın (2022: 46-49) felsefesinde yer alan istek yetisi (Begehrungsvermögen) bir varlığın tasarımları aracılığıyla bu tasarımlara ilişkin nesnelere neden olan yetidir. Örneğin, su içme tasarımı benim davranışımı, su içmek için etkiler. Eğer istek yetisi, nesnenin ortaya çıkmasına yönelik bilinçle birlikte olursa seçim (Willkür) olur. Eğer seçimle birlikte değilse, bir dilek olur. Süjenin zihnindeki herhangi bir arzu olarak bulunan istek yetisi, istenç (Wille) olarak adlandırılır. İstenç seçimi belirlediği zaman pratik aklın bizzat kendisi olmaktadır. Saf akıl aracılığıyla belirlenebilecek seçim, özgür seçim olarak nitelendirilir.

Kant (2022) seçimi, kişinin fikirlerini veya amaçlarını gerçekleştirmek için eyleme geçme ya da geçmeme yeteneği olarak tanımlanmıştır. Esasen seçim, insanın yürütme gücüdür ve her zaman eylemin yöneldiği hedefe ulaşma yeteneğine bağlıdır. İnsan seçimi saf değildir; yani seçim, ahlaki kaygılarla motive edilen eylemlerin yanı sıra duygusal dürtülerle motive edilen eylemleri de gerçekleştirebilir. Bu nedenle özgürlük ve ahlak yasaları, birbiriyle çelişen dürtüleri dengeleyen eylemde bulunma ya da bulunmama zorunluluklarını ifade eder. Bu zorunluluklar insan iradesi ya da Kant'ın pratik akıl olarak da adlandırdığı şey aracılığıyla dikte edilir. İrade, insanın

eylem tercihini belirlemesiyle ilgili olarak, kişinin fikirlerinin nesnelere neden olma ya da bunları başlatma yeteneğidir. İrade yasama gücüdür ve koyduğu yasalar birey tarafından hedefe yönelik davranışında takip edilebilir. Özgürlük yasaları, seçilmesi muhtemel bir eylemin maksimi evrensel bir yasa olup olamayacağı testine tabi tutularak saf pratik akıl yoluyla keşfedilir. Kant'ın ünlü kategorik zorunluluğu, esasen kişinin özgürlük yasalarında yer alan hükümlere göre yaşamasını talep eder.

Özgürlük yasaları (hem etik hem de hukuki) a priori olarak tanımlanabilir ve tüm ahlaki yasalar sınıfını oluştururlar. Bu nedenle Kant, adalet ve erdem teorisinin konusunu tanımlamak için ilk olarak bu sınıfı sistematiksel bir şekilde ayırır. Bu ayırım öncelikle Ahlak Metafiziği'nde sürekli olarak çizilen dışsal ve içsel ayırımına dayanır. Genel olarak dışsalın ampirik veya fenomenolojik, içselin ise ideal veya noumenal faktörleri ifade ettiği söylenebilir. Dışsal ve içsel eylemler arasındaki karşıtlık, Kant tarafından hukuksal olanı etik olandan ayırmak için kullanılan ilk ayırmadır (Kant, 2022: 60-62).

Tüm yasalar iki unsurdan oluşur: Birincisi, belirli bir eylemin yapılmasını (yapılmamasını) nesnel olarak gerekli kılar. İkincisi, kişinin bu şekilde davranmayı seçme nedenini yasanın farkındalığıyla öznel olarak birleştiren, yani kişiyi zorunlu kılan veya bağlayan bir motivasyondur (öznel gereklilik). İlk unsur, "sözünü tutacaksın" şeklindedir. Nesnel, ahlaki (pratik) gerekliliği ifade eder. İçerdiği görev, vaat edilen şeyi yerine getirmek için gerekli olan eylemdir. İkinci unsurdaki, yasaya tabii bir kişi, eylemi gerçekleştirmek için yasaya bir tür motivasyon yoluyla bağlıdır. Belirli bir görev söz konusu olduğunda, etik ya da hukuki olarak farklı şekillerde bu göreve bağlı olabilir. Bir görev ve bu görevi yerine getirmek için bir motivasyonun birleşimi olan mevzuat, içerdiği görevler açısından aynı olabilir, ancak bu görevlerle birleştirdiği motivasyon açısından farklıdır. Etik mevzuat, eyleme geçme görevini eyleme geçme motivasyonu ile özdeş hale getirir. Etik mevzuat uyarınca kişi verdiği sözleri yerine getirecektir, çünkü kişi için bunu yapmak bir görevdir. Hukuki mevzuat, görevden dolayı hareket etme fikrini içermez, bunun yerine başka motivasyon biçimlerini kabul eder. Hukuki mevzuat altında kişi, içsel görev duygusundan tamamen ayrı ampirik bir nedenden dolayı, örneğin bunu yapmaya zorlanabileceği için sözlerini yerine getirecektir (Byrd, 1989: 162-164). Dolayısıyla "hukuki yasa koyucuya göre ödevler sadece dışsal ödevler olabilir" (Kant, 2022: 60).

Dışsal ödevler, fenomenolojik dünyada gözlemlenebilen ödevlerdir. İçsel ödevler ise gözlemlenemeyen ödevlerdir. Dışsal ödevlerin yerine getirilmesi ampirik olarak doğrulanabilir ve kişinin eyleme geçme nedeninden bağımsız olarak gerçekleşebilir. Bununla birlikte, içsel ödevlerin yerine getirilmesi yalnızca kişinin eylem nedeninin ya da amacının incelenmesiyle doğrulanabilir, çünkü uygun amaç da benimsenmesi gereken bir ödev olarak kabul edilir. Dışsal motivasyonlar, bağlı oldukları ödevlerin yerine getirilmesini teşvik etmek

¹ Geleneksel kuram mağdurun maruz kaldığı zarara odaklanır.

için bir tür güç ya da ayartma içerir. Bunlar da doğaları gereği ampiriktir. İç motivasyonlar ise ödevlerin kendisidir. Kişinin eylemde bulunma nedeni ampirik olarak doğrulanabilir olmasa da ya ampirik olayların beklentisine ya da hangi ampirik sonuçların beklenebileceğine bakılmaksızın salt görev duygusuna bağlı olacaktır. A'nın B'ye verdiği sözü yerine getirmesinin nedeni A'nın B ile gelecekte iş yapma beklentisi ise, A'nın eylemi ampirik bir olay ya da dışsal bir motivasyondur. Eğer A'nın eylemde bulunma nedeni yalnızca görev duygusu ise, o zaman motivasyonu ampirik ve dışsal değil, saf pratik akıl ve içsel veya noumenal tarafından belirlenir (Byrd, 1989: 164-165).

Öncen bahsettiğimiz üzere Kant, seçimi, kişinin eylemleri aracılığıyla kendi tanımladığı arzularının nesnesini gerçekleştirme yeteneği olarak tanımlar. Aksi takdirde bu yeteneğin eksikliği, seçim olacak şeyi yalnızca bir arzu haline getirir. Mesela, uzaya gitme arzumu, hedefime ulaşmak için bazı araçlara sahip olmadığım sürece bir dilektir. Birisi beni uzaya götürmeyi teklif ederse, o zaman dileğim seçim haline gelir, yani uzay aracına binebilir ya da binmeyebilirim. Uçma teklifi böylece benim seçim olasılığımı genişletir. Ancak uçmayı reddetmek seçimimi sınırlamaz çünkü başlangıçta hiçbir seçimim yoktu. Dolayısıyla özgür bir seçim şansına sahip olurum.

Hedefe yönelik eylemde ortaya çıkan insan seçimi, bazı fenomenolojik etkilerin nedeni olabilir. Kişinin seçimi bir başkasının özgürlüğünün ihlaliyle sonuçlanmadığı sürece, etki, yani eylemi doğrudur. Bu etki üzerindeki herhangi bir sınırlama yanlıştır (doğru değildir) ve bu sınırlama üzerindeki bir sınırlama, etkiyi ilerlettiği için doğrudur. Dolayısıyla her hakka, hakkı uygulamak ya da herhangi bir müdahaleyi engellemek için gerekli olduğu ölçüde zorlama yetkisi eşlik eder. Bu hak kavramı a priori olarak bilinir ve özgürlük kavramının analizi yoluyla ortaya çıkar. Kişinin seçimini özgürce yapma hakkı aynı zamanda bu hakka getirilecek her türlü sınırlamaya karşı koyma hakkı olduğundan, Kant hak kavramını tam anlamıyla, herkesin özgürlüğüyle zorunlu olarak uyumlu ve karşılıklı olan zorlama şeklinde tanımlar. Bu tanım, fiziksel cisimlerin etki ve tepki eşitliği yasalarına göre serbestçe hareket etmesine benzer şekilde, matematiksel kavramlar hakkındaki hakikatleri keşfetmek için kullanılan geometrik bir yapıya benzer biçimde, hak kavramının bir inşasıdır (Byrd, 1989: 171).

Bu anlamda Kant'a göre hukuk, bir kişinin diğer bir kişiyle sadece dışsal ve pratik ilişkisiyle ilgilidir. Böylece hukuk, birinin seçimiyle diğerinin seçiminin özgürlüğün genel yasaları altında birleştirilebileceği bir koşullar sistemi olmaktadır. Diğer taraftan hukukun konusu genel olarak dışsal eylemlerdir, bu anlamda hukuk katlaşılarak etigi hiçbir şekilde içine dahil etmeyerek seçimin belirlenmesinde doğrudan dışsal nedenlere başvurur (Kant, 2022: 70-73). Kant için hukuk ve ahlak alanı için ortak ödevler olsa da ödevlere itaat etme yükümlülüğü her bir alanda farklıdır. Hukuk alanında dışsal zorlama ile ödevlere itaat edilirken, ahlak alanında özgürlüğün içsel ontolojik önceliğinden dolayı itaat edilir (Hill, 2000: 177-

178). Bir hukuk sistemi yalnızca kişinin açık davranışlarının yasaların gerektirdiklerine uygun olmasıyla ilgilenir (dış görev); etik gibi kişinin aynı zamanda doğru güdülerle hareket etmesiyle ilgilenmez (iç görev) (Scheid, 1983: 266).

Özgürlük, Kant'ın hukuk ve ahlak hakkındaki düşüncesindeki merkezi sözcüktür. Hukukun amaçları açısından, ilgili özgürlük biçimi, dışsal özgürlüktür, kişinin tercihlerine göre hareket etme özgürlüğüdür. Bu seçimlerin aklın buyruklarını ifade etmesi ve ahlaki açıdan sağlam seçimler olmaları gerekmez. Bunlar, somut bireylerin farklı amaçlarını yansıtan öznel olarak olumsal seçimlerdir. Bunlar, özel hukuk ilişkilerini tanımlayan işlemlerdir (mülk edinme ve devretme, sözleşme ve vasiyetname yapma, evlenme ve bir hane kurma). Hukukun işlevi, bu seçimleri, her bireye maksimum bir dış özgürlük alanı garanti edecek şekilde uzlaştırmaktır. Hukuk sisteminin işlevi, dış özgürlüğün kullanılmasını güvence altına almaksa, o zaman hukuk, evrensel bir hukuk yasası altında her bir kişinin tercihlerinin diğerlerinin seçimleriyle birleştirilebildiği koşullar dizisi olarak tanımlanabilir. Yasanın görevi, her birinin seçiminin diğerlerinin seçimleriyle bağdaştırılabilmesini sağlamaktır (Fletcher, 1987: 535).

Kant'a göre ahlaki ve yasal olan arasındaki fark, kişinin görevlerine yönelik farklı duruşlarında yatar. Ahlaki sistemde, yalnızca görevin dış taleplerine uymak- yani kişinin sözünü yerine getirmesi- eylemi ahlaki kılmak için yetersizdir. Görev, ayrıca, uygun eylemin belirleyici sebebi olmalıdır. Bir görevi duygudaşlık ya da korkuyla yerine getirmek, tam da bir eylemi kendine özgü ahlaki değerinden yoksun bırakan duyuusal uyarılara yol açar. Bununla birlikte, yasal alanda, önemli olan tek şey dış uyumdur. Bir eylemin yasallığını değerlendirirken, uyum saikinin önemi yoktur. Doğru herhangi bir yasal görev, ahlaki bir eylem olarak icraya uygundur. Borçlu, sözleşmeden doğan taahhüdünü, yaptırım korkusunu değil, eyleminin belirleyici nedeni olarak aldığı için yerine getirirse, o zaman ahlaki davranır. Yasal görevleri ahlaki eylemin temeli olarak ele almanın önünde hiçbir engel yoktur, ancak Kant tüm yasal görevlerin bu şekilde yerine getirilmesi gerektiğini düşünmez. Görünüşe göre yasal görev fikrinin bir kısmı, kişinin kendini ahlaki eylem disiplinine tabi tutmadan görevin dışsal biçimine uyabilmesidir (Fletcher, 1987: 542). Kritik nokta, yasanın dış zorlamasının ahlaki olmayan uyumu teşvik etmesidir. Hukuki bir yaptırımdan kaçınmak için eylemde bulunduğu sürece, eylem ahlaki olamaz hukuki olur. Dolayısıyla Kant felsefesinde hukuk, ceza teorisi çerçevesinde şekillenir.

Kant'ın Ceza Teorisi

Kant ceza teorisini genel olarak suç işleyenin yararı için bile feda edilemeyecek mutlak bir ideal olan adalet üzerinde temellendirir. Bu anlamda Kant, yarar gözetilerek kişiye verilecek ceza yerine, kişiye hak ettiği cezanın verilmesi ve genel olarak cezanın meşruiyetini sağladığını iddia eder. Genel hukuk ve adalet teorisinin özel bir uygulaması

olarak görülebilecek bu tartışmada Kant, ceza tehdidini değil, tehdit edilen cezanın infazını dikkate almaktadır. Cezanın infazında adalet, hem failin isnat edilen suçtan suçlu olmasını hem de eğer suçluysa cezanın tehdit edildiği şekilde infaz edilmesini gerektirir. Tehdit edilen bir cezanın infaz edilmesinin nedeni, başka bir sosyal amaç değil, suçun işlenmesi olmalıdır.

Kant'a (2022) göre suçun işlenmesi, tehdit edilen cezanın infazı için gerekli ve yeterli bir koşuldur ve bu denklemden herhangi bir sapma, a priori temelli yasa ile çelişeceğinden ve dolayısıyla tamamen tesadüfi ve ampirik olacağından, adalet teorisini ihlal eder. Kant'a göre cezanın infazında ödetme/cezalandırma (retributivist) (ius tallionis)², hem sadece suç işlemekten suçlu olanların cezalandırılmasını hem de ceza tehdidinin a priori olarak geçerli olduğu varsayıldığında herkesin tehdit edildiği şekilde cezalandırılmasını güvence altına alır. Her iki durumda da ceza hukukunda yer alan kategorik zorunluluktan sapmanın tek nedeni, bireyi başka bir sosyal amaç için araç olarak kullanma olasılığı olacaktır. Masumun cezalandırılması ve suçlunun cezalandırılmaması, Kant'ın ceza hukuku teorisi kapsamında şüphelidir ve ödetme ilkesi aracılığıyla olası çözümler olarak dışlanır.

S. I. Benn'e göre, Kant tarafından ileri sürülen ödetme/cezalandırma, suçun cezalandırılmasının kendi içinde doğru olduğunu, suçlunun acı çekmesinin uygun olduğunu adaletin gerektirdiği bir sistemdir. Bu nedenle cezalandırma herhangi bir gerekçeye ihtiyaç duymaz, sadece içsel değeri sezgisel olarak takdir edilir (Benn, 1967: 30). Diğer taraftan Jeffrie Murphy'e göre, Kant'ın cezalandırma teorisi, adil oyun yükümlülükleri olduğu fikrine dayanmaktadır. Kant'ın cezalandırmayı gerekçelendirmesi, yasaları çiğneyenlerin yasalara uyan vatandaşlar karşısında elde ettikleri haksız avantajı geçersiz kılmak içindir (Murphy, 1970). Bu şekilde Kant birçok yorumcu tarafından bir retributivist (ius tallionis) olarak değerlendirilir.³ Hiç şüphesiz Kant'a (1999: 68) retributivist yaftası yapııştırılmasının bir nedeni de temel etik eserlerindeki bazı iyi bilinen ifadeleridir: *"Barışsever insanlara takılmak, onları tedirgin etmekten zevk alan birine, sonunda günün birinde iyi bir dayak atıp haddini bildirirlerse, bu şüphesiz fena bir şeydir, ama bunu herkes onaylar ve daha öte bir sonuca yol açmasa da kendi içinde iyi sayar. Üstelik, dayağı yiyen bile, kendi akıyla, hakkın yerini bulduğunu teslim etmelidir; çünkü aklın kaçınılmazcasına onun gözleri önünde koyduğu iyi olma ile iyi davranma arasındaki oranı, o burada uygulanırken görür."* Diğer taraftan "Ahlakın Metafiziği Hukuk Öğretisi" adlı çalışmada: *"Yargısal ceza asla bir suçlu ve sivil toplum için diğer iyiliği teşvik amacıyla bir araç olarak kullanılamaz, bunun yerine ceza her zaman sadece suçluya, onun ihlali nedeniyle verilir."* Kant bu ifadelerinden dolayı katı bir ödetmeci olarak görülmüştür (Kant, 2022: 193-194).

Diğer taraftan Mark Tunick, Kant'ın ödetmeci ceza teorisinin içinde bazı faydacı temeller barındırdığını iddia eder (Tunick, 1996: 62). Kant ödetmeci bir ceza anlayışını savunsa da bazı ifadelerinde cezada genel faydaya yöneldiği görülmektedir. Mesela "Ahlakın Metafiziği Hukuk Öğretisi" adlı çalışmanın "Ceza ve Af Hukuku Üzerine" bölümünde retributivist ifadelerde bulunsa da toplumun faydası için (eğer toplum yok olacaksa) bazı özel durumlarda ölüm cezalarının yerine başka cezalar (toplumun dağılmaması için) verilmesi gerektiğini söyler (Kant, 2022: 197). Kant'a (1963) göre, Tanrı tarafından verilen cezalar ödetmeci, toplum halinde yaşayan biz insanların cezaları ise daha çok caydırıcıdır.

Byrd'a göre, Kant'ın genel olarak bir arada var olan ve dolayısıyla kendi kendini sınırlayan özgürlük fikrinden yola çıkan 'karşılıklı zorlama olarak hak' anlayışı ceza tehdidinin suçu caydırmaya yönelik olduğu tezini desteklemektedir. Doğa durumunda, kişi özgürlüğüne haksız bir müdahaleyi önlemek ya da başkasının hakkı olan bir şeyi yapmaya zorlamak için haklı olarak güç kullanabilir. Bu hak kavramı doğa durumunda öz savunma ve öz yardımın temelini oluştururken, sivil bir toplumda devletin zor kullanma hakkı ile paralellik gösterir. Doğa durumundaki ve sivil toplumdaki zorlama arasındaki paralelligi, bir tarafta meşru müdafaa ve ampirik zilyetlik, diğer tarafta ise ödetme/cezalandırma ve ideal zilyetlik arasındaki ilişkide görebiliriz. Ampirik mülkiyetin ihlali, bir başkasının özgürlüğünün doğrudan ihlalidir ve bu özgürlüğü savunmak için haklı görülen zorlama, meşru müdafaa veya doğrudan ani güçtür. İdeal zilyetliğin ya da alkoyma olmaksızın zilyetliğin ihlali, yalnızca ortak bir anlaşma yoluyla var olabilecek bir özgürlük uzantısının ihlalidir. Özgürlüğün bu genişlemesini savunmak için meşrulaştırılan zorlama, sivil toplum aracılığıyla güvenliği sağlamak için gerekli olmalıdır. Devlet güvenliği garanti altına almak için kurulduğundan, uygulayabileceği zorlama acil bir tehlide yanıt vermekle sınırlı değildir. Aslında devlet, üyelerinin birbirlerine karşı tehlikesiz olduğu bir durum yaratmalıdır ki kendini savunmaya gerek kalmasin. Toplum için ceza tehdidi, bireysel özgürlüğe haksız müdahaleleri önlemek için profilaktik olarak kullanılan zorlamadır. Sivil topluma geçişte, güvence altına alınan güvenlik karşılığında kişi diğerini zorlayabileceği güçten vazgeçer (Byrd, 1989). Nitekim güvenliği temel alan bir ceza teorisi caydırıcı olmak durumundadır.

Doğa durumundan sivil topluma geçerken kişi kendini yasa koyan ve yargılayan ortak iradeye tabi kılar. Bu iradenin kararları, karar verdiği hakları güvence altına almak için meşru güç yoluyla uygulanabilir. Sadece sivil toplumdaki dağıtıcı adalet barışı ve evrensel özgürlüğü koruyabilir. Bir insanın meşru müdafaa dahilinde kendisini yaralayan birinden koruma ve karşılık verme hakkı vardır, ancak kendisini yaralayan birisini cezalandırma hakkı yoktur. Toplumun suç teşkil eden ihlalleri cezalandırma hakkı, hakları güvence altına alma görevinde ya da ortak iradenin bir ifadesi olarak kendini sürdürme görevinde yatmaktadır. Bu şekilde ceza, genel iradeye teslim edilerek herhangi bir hasımlığın oluşmasını engeller.

² Genel olarak cezanın amacı üzerine iki görüş temel olmuştur. Bunlardan biri retributivist (ödetmeci); yani suçlu olan kişiye hak ettiği cezayı verilmesi gerektiğini savunan görüştür. Diğeri ise faydacı cezalandırma; yani suç işleyen kişiye verilen cezanın amacının toplumsal fayda gözetilerek verilmesidir.

³ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Scheid, 1983), (Bradley, 1970), (Brandt, 1959), (Pincoffs, 1966), (Goldinger, 1965).

Byrd'e göre, eğer ceza hukukunun amacı ortak iradenin güvenliğini sağlamaksa, cezalandırmaya ilişkin intikamcı bir teori biraz yersiz görünmektedir. İntikam her zaman olaydan sonra gerçekleşir ve dolayısıyla bir suçun işlenmesini gerektirir. Suç bir kez işlendikten sonra, artık cezai ihlalden kaynaklanan güvenlikten söz edilemez. Güvenliğe yönelik bir ceza hukuku teorisi, cezanın caydırıcılık işlevini görmelidir. Yine de Kant kendi ceza hukuku sistemi içerisinde çok açık bir şekilde cezalandırmaya/ödetmeye yer vermektedir. Bu açık çelişkinin çözümü, ceza tehdidi ile cezanın infazı arasındaki ayırmada yatmaktadır. Ceza, ceza hukuku normlarına uyulmasını teşvik etmek veya ihlalleri caydırmak için verilir, ancak kişi normu ihlal ettiği için cezalandırma ilkesinde belirtilen adalet taleplerine göre infaz edilir (Byrd, 1989: 183-184).

Eğer suçu caydırmak için ceza tehdidinde bulunuluyorsa, ne kadar ceza uygundur? Bu sorunun cevabı Kant'ın özgürlük ve özgürlüğün engellenmesine yönelik bir engelleme denkleminde ve dolaylı olarak da ödetme ilkesinde yatmaktadır. Ahlak Metafiziği'nde Kant sözlü hakaret ve buna uygun ceza örneğini verir. Kant her ne kadar ödetme/cezalandırma ilkesini işlenen suça uygun cezayı savunmak için kullansa da ceza tehdidinin suçu caydırmadaki etkinliğinin onu ilgilendirdiği açıktır: "Bu nedenle, örneğin sözlü yaralama için para cezası hakaretle orantılı değildir, çünkü çok parası olan biri zevk için bir kez suç işlemeyi göze alabilir..." (Kant, 2022: 195). Ceza tehdidi, herhangi bir suç işleme dürtüsüne karşı koyan bir dürtü veya bu suçun temsil ettiği özgürlük engeline eşit bir engel olmalıdır. Eğer engel (ceza) suçtan daha az ise, o zaman suçun doğasında var olan özgürlük kısıtlamasına karşı koymada etkili değildir. Bu durumda toplum, hakları güvence altına alma görevinde başarısız olur ve böyle durumlarda suçlunun cezalandırılıp cezalandırılmayacağı sorgulanabilir. Ödetme/Cezalandırma ilkesi, benzer suçlara benzer cezalar öngördüğü için, ceza tehdidinde yer alan yasayı ihlal etmeme motivasyonunun suç ihlallerini caydırmak için gerekli güce sahip olmasını sağlar (Byrd, 1989: 192-193). Bu anlamda Byrd, Kant'ın ceza teorisi konusunda ceza tehdidi ve cezanın infazı arasında bir ayırım yapar. Ödetmeciliğin, cezanın infazında söz konusu olduğu, caydırıcılığın ise cezanın tehdidinde söz konusu olduğunu iddia eder. Byrd'e (1989:191) göre Kant, toplumun cezalandırma hakkını ödetmeye değil caydırmaya ya da suçu önlemeye bağlar. Eğer ceza hukuku yaptırımlarının nedeni intikam olsaydı, tehdit edilen cezanın belirli durumlarda etkili olup olamayacağı sorusu önemsiz olurdu.

Cezanın infazında intikam, birey açısından adaleti güvence altına alır. Cezai ihlallerin sonuçları hakkında adil bir uyarı yapıldıktan sonra, ceza tehdidi yoluyla sağlanan motivasyonun ihlali gerçekleştirme arzusuna karşı etkili bir karşı itici güç olabileceği varsayıldığında, yargı tehdit edilenden ne daha fazlasını ne de daha azını uygulamakla yükümlüdür. Hakime yöneltilen kategorik bir zorunluluk olarak ceza hükmünden herhangi bir sapma şüphelidir. Tehdit geçerliyse, toplum bu tehdidin gereğini yerine getirmekle yükümlüdür. Toplumun ya da herhangi bir bireyin iyiliği gibi hiçbir düşünce, suçluya adil davranılmasını etkileyemez (Byrd, 1989: 199).

Cezanın ödetmeciliği ve caydırıcılığı konusunda Kant (1963), başka bir çalışması olan Etik Üzerine Dersler'de söyledikleriyle de tutarlıdır. Bu çalışmada, "Ödül ve Ceza" başlığı altında Kant oldukça açıktır. Cezanın genel olarak ya caydırıcı ya da cezalandırıcı olduğuna işaret etmektedir. Cezaların tek amacı bir kötülüğün ortaya çıkmasını önlemekse caydırıcıdır. Bir kötülük yapıldığı için uygulandıklarında ise cezalandırıcıdır. Kant daha sonra devletin her zaman caydırıcılıkla ilgilendiğini ileri sürer: Dolayısıyla cezalar bir kötülüğü önlemenin ya da cezalandırmanın bir aracıdır. Hükümetler tarafından uygulananlar her zaman caydırıcıdır. Hükümetler tarafından uygulanan tüm cezalar pragmatiktir; ya düzeltmek ya da örnek olmak için tasarlanmışlardır. Yönetici otoriteler suç işlendiği için değil, suç işlenmemesi için cezalandırırlar.

Buraya kadar söylenenler Kant'ın tam bir retributivistten ziyade kısmi bir retributivist olması gerektiği sonucuna işaret etmektedir. Ancak Kant'ın temel ahlak teorisi onun böyle bir görüşe sahip olmasına izin verir mi? Şimdi bu soruyu ele almalıyız. Buraya kadar sunulan gerekçelerden hareketle, Kant'ın, genel olarak bireysel özgürlüğü desteklediğinde, yani orantısız derecede ağır cezalar, suçları (özgürlük ihlallerini) caydırmada etkili olduğunda, belirli bireylere orantısız derecede ağır cezalar vermeye hazır olacağından şüphe duyulabilir. Hatta bu durumda Kant, devletin toplum genelinde bireysel özgürlük hedefini desteklediğinde masum kişilerin cezalandırılmasına izin vermek zorunda kalabilir. Pek çok kişinin fark edeceği gibi, bu tür bir sorun faydacı cezalandırma teorilerine yönelik temel bir eleştiri oluşturmuştur. Kant bu konuya değinirken şöyle demektedir:

"İnsanlar arasında siyasi bir anayasa fikri, yüce otoritenin bir niteliği olarak ceza adaleti kavramını içerir. Tek sorun, suçu bastırmanın bir aracı olarak hizmet ettiği sürece (devletin herkesin kendine ait olana sahip olma garantisinin ihlali olarak düşünüldüğünde) belirli bir ceza türünün yasa koyucu için bir kayıtsızlık meselesi olup olmadığı ya da sadece adalet temelinde, suçlunun şahsında insanlığa (yani insan türüne) duyulan saygının da dikkate alınması gerekip gerekmediğidir" (1996: 130).

Kant (2013: 46) için buradaki endişe, bir bireye yalnızca bir araç olarak davranmaya karşı olan genel ahlaki ilkesi nedeniyle ortaya çıkmaktadır: "Öyle davranın ki ister kendi kişiliğinizde ister bir başkasının kişiliğinde olsun, insanlığa her zaman bir amaç olarak yaklaşın ve asla sadece bir araç olarak yaklaşmayın." Aslında bu ahlaki ilkeyi kabul etmek endişeyi son derece acil bir ahlaki sorun haline getirir. Devletin başkalarını caydırmak amacıyla bir bireyi cezalandırmaya ne hakkı vardır? Gerçekten de birey suçlu olsun ya da olmasın, devletin bir kişiyi bu şekilde, sadece bir araç olarak kullanması nasıl haklı görülebilir? "Ceza hukuku egemenin tebaasına karşı, onun suç işlemesi nedeniyle bir acı vermesidir... Kamusal yasayı çiğneyen birine devletin vatandaşı olma yeteneğini kaybettiren bu ihlale genel olarak cürüm (crimen), kamusal cürüm (crimen publicum) adı verilir" (Kant, 2022: 193).

Kant (2022: 199-200) burada yalnızca egemenin cezalandırma ve cezalandırmama yetkisine sahip olduğunu ifade eder. Aslında, Kant'ın cezalandırma konusunda açıkça izin verdiği tek istisna, egemenin cezayı esirgeyebileceği özel durumdur: Birincisi, bir annenin evlilik dışı olan çocuğuna karşı cinayettir, ikincisi ise, bir askerin düelloda diğer askere karşı işlemiş olduğu cinayettir. Kant'a göre bu iki durum şeref meselesi ve doğal durum olduğu için öldürme eylemleri cinayet olarak isimlendirilmez. Her ne kadar bu eylemler cezalandırılabilir olsaydı da ölüm cezası ile cezalandırılmazlar. Evlilik dışı çocuk yasa dışıdır, dolayısıyla yasanın korunması dışındadır. Toplum evlilik dışı çocukların varlığına ve yokluğuna karşı kayıtsız ve seyirci kalabilmektedir. Askeri durumlarda da hakaret söz konusu olduğunda bu mahkemeye değil şeref için düelloyla cezalandırmaya zorlanır. Dolayısıyla düelloda karşı tarafın ölümü dahi söz konusu olduğunda bu aleni kavga cinayet olarak nitelendirilmez. Diğer taraftan Kant "gemi kazası"⁴ örneğinde başkasını öldüren kişi için caydırıcılığı işe yaramayacağından ötürü öldüren kişiye ceza verilemeyeceğini söyler.

Cezalandırmanın koşulu basitçe kişinin suç işlemiş olmasıdır. Bununla birlikte, Kant için suçun kasıtlı ihlal anlamına geldiği belirtilmelidir. İhmalkâr eylemlerin Kant'ın anladığı anlamda suç olup olmayacağı tamamen açık değildir; ancak yasanın ihlali olduğu bilincinin eşlik ettiği kasıtlı bir eylem kesinlikle bir suçtur.

Aslında Kant (2013) şöyle der: "Birini öldürürsem cezalandırılacağım demek, İnsanlar arasında suçlular varsa, doğal olarak ceza yasalarını da içerecek olan bu yasalara herkesle birlikte kendimi de teslim ediyorum demekten başka bir anlama gelmez." O halde bu doğrultuda, kişi, rasyonel bir kişi olarak, bir hukuk sisteminin içinde olduğu için cezasını kabul eder. Bu ceza ister ödetmecisi ister caydırıcısı olsun suç işleyen kişi bunu kabul etmek zorundadır. Burada temel olan suçlunun ruhunu iyileştirmek veya işlenen suçtan kaynaklanan toplumsal yapıdaki bir tür kopuşu onarmak ise birey tekrar topluma kazandırılabilir. Bu şekilde düşünüldüğünde elbette ödetmecisi cezalar yerine caydırıcı cezalar tercih edilir. Ancak Kant bireysel özgürlüklerin cezada caydırıcılık için feda edilmemesi gerektiğini vurgular. Yani Kant caydırıcılığı ceza hukukunun içine yerleştirirse dahi bunun ödetme ilkesine dayandırılması gerektiğini düşünür. Nitekim Kant toplum kendini feshetmek üzere olsa bile son katilin cezalandırılmasında ısrar etmektedir. Bu durumda, hiçbir suç kontrolü ya da caydırıcı amaca ulaşamayacak gibi görünmektedir ve bu nedenle Kant'ın son suçlunun cezalandırılması konusundaki ısrarı tam anlamıyla intikamcılık ilkelerinden kaynaklanmaktadır.

Kant ödetmecilik argümanı ile akıntıyı tersine çevirmeyi başarmış ve faydacı caydırıcılık teorisini en azından geçici olarak geri çekilmeye zorlamıştır. Bugün bile Kant'ın ceza hukuku teorisi, temel ilkelerine odaklandığımızı varsayarsak, basitçe eskimiş değildir. Tüm somut referanslar (hadim etme, ölüm cezası vb.) ilkeler seviyesinin altında yer alır ve esasen insanlık dışı olarak eleştirilir. Kant'ın genel anlamda ceza teorisi: (1) hem ahlaki hem de hukuki olarak bir ahlak yasasının ihlalinin cezayı hak ettiğini savunan pratik akıl fikri. Buna (2) analitik olarak hukukla bağlantılı olan ve hükümetin kuruluşundan önce bile geçerli olan güç kullanma yetkisi ve (3) doğuştan gelen ve meşru olarak kazanılmış hakları güvence

altına almak için kamusal bir hukuk devletinin kurulması eklenir. Herhangi bir cezalandırma teorisi ancak bu üç unsurla birlikte şekillenir (Höffe, 1994: 187- 188).

Kant'ın kimin ve niçin cezalandırılması gerektiğine dair soruya verdiği yanıt ödetmecisi ve caydırıcı teorilerin ilkelerini ortaya koymada önemli bir yere sahiptir. Suçun cezalandırılması, yalnızca suçlunun cezalandırılabilirliği ve yalnızca suç işlediği için cezalandırılabilirliği anlamında bir intikamdır. Kolektif ya da ibret verici cezaların yaygın uygulamalarına ve devletin refahına yönelik yaptırımlara karşı olarak Kant'ın şartı önemlidir: Her şeyden önce, bir kimse bu cezadan kendisi ya da yurttaşları için bir avantaj elde etmeyi düşünmeden önce, cezalandırılabilir bulunmalıdır. Masum insanların cezalandırılması her durumda büyük bir adaletsizlik olduğundan, evrensel intikam kavramı diğer tüm hususlara göre mutlak önceliğe sahiptir. Sadece birinin suç işlediği varsayımıyla diğer ikincil hususlar devreye sokulabilir. Kant caydırıcılık, iyileştirme ve yeniden sosyalleşmeyi ceza hukukundan tamamen dışlamaz, ancak bunların yalnızca ikincil bir rol oynamasına izin verir (Höffe, 1994: 190). Dolayısıyla niçin cezalandırılmalıdır sorusuna verilecek yanıt, ödetmeciliği barındıracağı gibi caydırıcılığı da büyük oranda içerir.

Sonuç

Kant için hukuk, gerekli dışsal koşulları garanti altına almak ve özgürlüğü korumak için uygulanan bir zorlayıcı güç aracıdır. Bu dışsal koşullar da evrensel dışsal özgürlüğün ya da herkesin dış dünyada kendi benimsediği hedeflerin peşinden gitmesi için azami eşit özgürlüğün ön koşuludur. Evrensel özgürlük için gerekli koşullar sivil toplum aracılığıyla güvence altına alınır. Bu toplum, bireysel özgürlüğün yalnızca dolaysız değil, daha da önemlisi soyut kapsamını güvence altına alan bir araçtır. Ceza hukukunun amacı da bu toplumsal düzeni korumaktır. Kurallarına itaati teşvik etmek için ceza tehdidi şeklinde dış zorlamayı kullanır.

Toplumun her üyesinin azami evrensel özgürlüğünü güvence altına almak için kullanılan bir tehdit olarak ceza, doğası gereği açıkça caydırıcıdır. Bu anlamda baktığımızda hukuki yaptırımın temeli caydırıcılık ile örtüşür. Ancak ahlak alanında durum tamda böyle değildir. Hukuk alanında dışsal zorlama ile ödev itaat edilirken, ahlak alanında, özgürlüğün içsel ontolojik önceliğinden dolayı itaat edilir. Bu anlamda Kant için hukuk ve ahlak alanında ortak ödevler olsa da ödev itaat etme yükümlülüğü her bir alanda farklıdır. Dolayısıyla ahlaki anlamda bir ceza caydırıcılık yerine ödetmecisi (retributivist) (ius tallionis) bir yapıya sahiptir. Çünkü Kantçı anlamda ahlak, teleolojik değil kategorik imperatiftir. Toplumun ya da üyelerinden herhangi birinin iyiliği gibi hiçbir nedenle birey bir amaca ulaşmak için araç olarak kullanılamaz. Bu nedenle, Kant için tehdit edilen cezanın infazında ödetmecilik, toplumu bireye yönelik olası tepkiler yelpazesinde sınırlar ve olası tüm sosyal düzen modelleri arasında en özgürlükçü olanlardan birini tamamlar. Diğer taraftan ceza tehdidinde bulunurken, tehdidin etkili bir caydırıcı hale gelmesi gerekir, ancak daha sonra emirlerinin ihlali durumunda tehdidi yerine getirme görevi ışığında, cezanın birey açısından adil olması gerekir. Sonuç olarak Kant, ödetmecisi ceza anlayışını sınırlı bir caydırıcılık ile destekler.

⁴ Hukuk felsefesi tarihinde tartışılan bu sorun şöyledir: Bir gemi kazasında kurtulan iki kişinin birinin kurtulmak için tutunduğu tahta parçasını diğerinin elinden alıp almayacağı ikilemidir. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Finkelstein, 2001), (Bayram, 2023).

Extended Summary

In the transition from the state of nature to civil society, one subordinates oneself to the common will that legislates and judges. The decisions of this will can be enforced through legitimate force to secure the rights it has decided upon. Only distributive justice in civil society can preserve peace and universal freedom. A person has the right to fight back and protect himself from someone who injures him in self-defense, but he does not have the right to punish someone who injures him. Society's right to punish criminal violations lies in its duty to secure rights or to perpetuate itself as an expression of the common will. In this way, punishment is surrendered to the general will and prevents any antagonism from arising.

In general, Kant bases his theory of punishment on justice, an absolute ideal that cannot be sacrificed even for the benefit of the offender. In this sense, Kant claims that instead of the punishment to be given to the person by considering the benefit, the person should be given the punishment he deserves and that it ensures the legitimacy of punishment in general. In this discussion, which can be seen as a special application of the general theory of law and justice, Kant considers not the threat of punishment but the execution of the threatened punishment. Justice in the execution of punishment requires both that the perpetrator be guilty of the imputed crime and, if guilty, that the punishment be executed as threatened. The reason for the execution of a threatened punishment must be the commission of the crime, not some other social purpose.

According to Kant, retributivism in the execution of punishment (*ius tallionis*) guarantees both that only those guilty of committing crimes are punished and that everyone is punished as threatened, assuming that the threat of punishment is a priori valid. In both cases, the only reason to deviate from the categorical imperative in criminal law would be the possibility of using the individual as a means to some other social end. The punishment of the innocent and the non-punishment of the guilty are suspect in Kant's theory of criminal law and are excluded as possible solutions through the principle of retribution. On the other hand, Kant's conception of 'right

as mutual coercion', which is based on the idea of freedom as generally coexisting and therefore self-limiting, supports the thesis that the threat of punishment is intended to deter crime. In this sense, Kant supports the retributive understanding of punishment with a limited and closed understanding of deterrence.

Kaynakça

- Bayram, M. (2023). Hukuk Felsefesinde Zorunluluk Halinin Temelleri, *Legal Hukuk Dergisi*, 21(250), 3845 -3870.
- Benn, S. I. (1967). Punishment, Paul Edwards (Ed.), in *The Encyclopedia of Philosophy*, London: Macmillan Publishers.
- Bradley, F. H. (1970). *Ethical Studies*, Oxford: Oxford University Press.
- Brandt, Richard B. (1959). *Ethical Theory*, Englewood Cliffs, N.J.: PrenticeHall
- Byrd, S. (1989). Kant's Theory of Punishment: Deterrence in Its Threat, Retribution in Its Execution, *Law and Philosophy*, 8(2), 151-200.
- Finkelstein, C. (2001). Two Men on a Plank, *Legal Theory*, 7, 279–306
- Fletcher, George P. (1987). Law and Morality: A Kantian Perspective, *Columbia Law Review*, 87(3), 533-558
- Goldinger, M. (1965). Punishment, Justice and the Separation of Issues, *Monist*, 49, 458-74.
- Hill, Thomas E. (2000). *Respect, Pluralism, and Justice—Kantian Perspectives*, Oxford: Oxford University Press.
- Höffe, O. (1994). *Immanuel Kant*, (Marshall Farrier, Çev.). New York: State University of New York Press.
- Kant, I. (1996) *The Metaphysics of Morals*, (Mary Gregor, Çev.). Cambridge University Press.
- Kant, I. (2013) *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, (İonna Kuçuradi, Çev.), Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kant, I. (1999) *Pratik Aklın Eleştirisi*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kant, I. (2022) *Ahlakın Metafiziği Hukuk Öğretisi*, (Altan Heper, Çev.), Ankara: Fol yayıncılık.
- Kant, I. (1963). *Lectures on Ethics*, (Louis Infield, Çev.) New York: Harper & Row Publishers, Harper Torchbooks.
- Murphy, J. G. (1970). *Kant: The Philosophy of Right*, New York: St. Martin's Press.
- Pincoffs, E. L. (1966). *The Rationale of Legal Punishment*, Atlantic Highlands NJ.: Humanities Press.
- Scheid, D. E. (1983). Kant's Retributivism, *Ethics*, 93(2), 262-282
- Tunick, M. (1996). Is Kant a Retributivist?, *History of Political Thought*, 17(1)